

Jorges Luis Borges, Adolfo Bioy Casares

Kronieken van Bustus Domecq

© Meulenhoff
vertaling: J. Lechner

Een kunst ontluikt

Ongeloofwaardig genoeg betovert de term 'functionele architectuur', die door vakmensen niet zonder een meewarige glimlach wordt gebruikt, nog steeds het grote publiek. In de hoop de term wat te verduidelijken, zullen we in grote trekken een samengebond panorama schetsen van de richtingen die vandaag de dag in de architectuur opgeld doen.

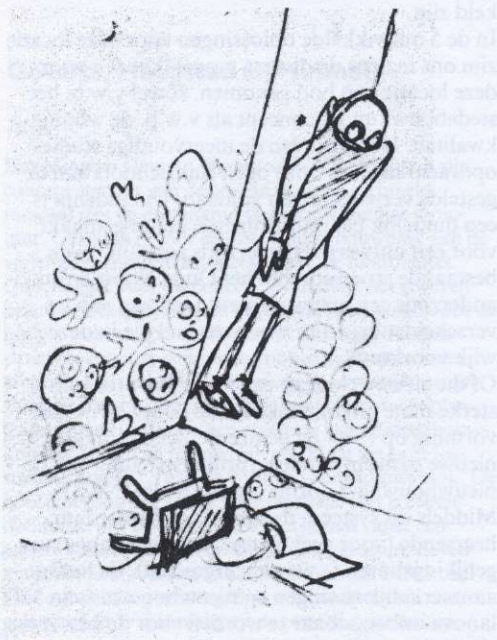
Hoewel de oorsprong vrij dichtbij ligt, wordt die toch vertekend door een polemische mist. Twee namen dringen om de voorrang: Adam Quincey, die in 1937 in Edinburgh het curieuze cahier getiteld *Naar een architectuur zonder concessies* ter perse gaf, en die van de Pisaan Alessandro Piranesi die, nauwelijks enkele jaren later, op eigen kosten, het eerste, kort geleden gerestaureerde, *chaoticum* liet bouwen waarvan de geschiedenis melding maakt. Meer dan eens hebben onwetende horden het, geprikkeld door de onzinnige behoefte erin binnen te dringen, in brand gestoken en het in de nacht van Sint Jan en Sint Piet tot fijne as gereduceerd. Piranesi was inmiddels gestorven, maar foto's en een grondplan wezen de weg voor de reconstructie, die we vandaag de dag nog kunnen bewonderen en die, naar het schijnt, de lijnen van het origineel volgt.

Wanneer men het korte en slecht gedrukte geschriftje van Adam Quincey in het licht van de huidige perspectieven leest, biedt het slechts schaars voedsel aan wie happig is op noviteiten. Laten we een enkele alinea bezien. In de betreffende zinsnede heet het: 'Emerson, die een zeer inventief geheugen had, schreef aan Goethe het idee toe dat architectuur gestolde muziek is. Deze uitspraak en onze persoonlijke onvrede met de werken van deze tijd, hebben er ons een enkele keer toe gebracht te dromen van een architectuur die, net als muziek, een directe vertolking van

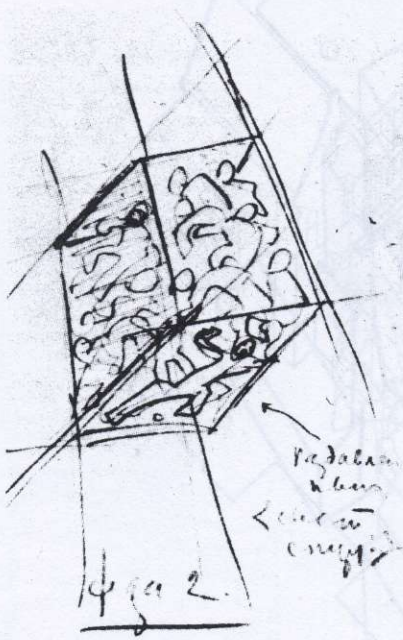
gemoedsaandoeningen zou zijn en niet onderworpen aan de eisen van een bepaalde verzamelplaats of eren bepaald onderkomen.' Iets verderop leest men: 'Le Corbusier is van mening dat het huis een woonmachine is, een definitie die minder van toepassing is op de Taj Mahal dan op een eik of een vis.' Dergelijke beweringen, die nu axiomatisch of als waarheden als koeien aandoen, provoceeden toentertijd fulminerende reacties van Gropius en Wright, die tot in het binnenste van hun geestelijke citadel geraakt waren, om nog af te zien van de verbijstering van niet weinigen. De rest van het werkje torpedeert *De zeven lampen van de architectuur* van Ruskin, een debat dat overigens vandaag de dag alleen nog maar apathie verwekt.

Het doet er niets of weinig toe dat Piranesi het geschriftje wel of niet kende; vast staat in ieder geval, dat hij op de eens door malariamoerassen geteisterde grond van de Via Pestifera met behulp van metselaars en fanatieke ouwe kerels het Groot Chaoticum van Rome bouwde. Dit nobele bouwwerk, dat voor sommigen een bol was, voor anderen een eivormig geval, en voor reactionairen een vormeloze massa, en waarvan de materialen het hele gamma versmolten dat van marmer via guano loopt tot mest, bestond in hoofdzaak uit wenteltrappen die toegang gaven tot ondoordringbare muren, uit bruggen die in de ruimte ophouden, balkons waar men niet op kan komen, deuren die uitkomen op putten, wanneer het al niet tot hoge smalle vertrekken is van welker plafonds omgekeerde tweepersoons bedden en fauteuils afhangen. En evenmin schitterden holle spiegels door afwezigheid. In een opwelling van enthousiasme, begroette het tijdschrift *The Tattler* het gebouw als een eerste voorbeeld van het nieuwe bewustzijn in de architectuur. Wie zou toentertijd gezegd hebben

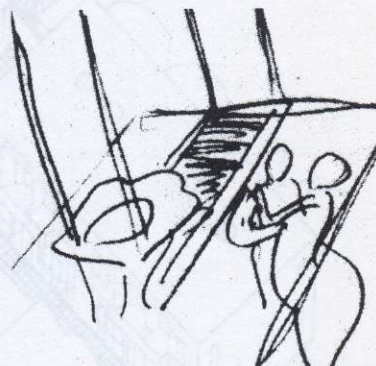
Afbeeldingen: Schetsen van Sergej M. Eisenstein voor 'Het glazen huis', 1927-'30.

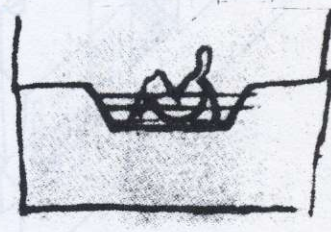
Zelfmoordscène van de Idealist

De kubus

Liefdesscène door een watercloset

Ligbad op luxeueze verdieping

dat het chaoticum in een niet al te verre toekomst nog eens als tweeslachtig en tijdgebonden genoemd zou worden!

We zullen bepaald geen druppel inkt noch een enkele minuut besteden om de logge imitaties te beschrijven en te hekelen die voor het publiek werden opgesteld in het Lunapark van de Eeuwige Stad en op de befaamde kermissen van de Lichtstad.

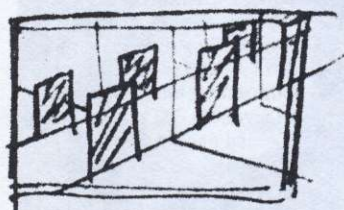
Belangstelling waard, al is het dan een eclectische, is het syncretisme van Otto Julius Manntoifel, wiens heilgdom van de Vele Muzen, in Postdam, de eenkamerwoning, het draaitoneel, de rijdende bibliotheek, de wintertuin, de onberispelijke beddengroep, de Evangelische kapel, de Boeddhistentempel of -tempeltje, de ijsbaan, het fresco, het polifone orgel, het wisselkantoor, de openbare wc, het Turkse bad en de bruidstaart in zich verenigt. Het kostbare onderhoud van dit veelvuldige monument had de verkoop bij afslag en de daarbij behorende sloop tot gevolg en wel bijna onmiddellijk achter de feestelijkheden aan die gevierd waren ter gelegenheid van de inwijding ervan. Men vergete de datum niet! 23 of 24 april 1941!

Nu is de beurt onvermijdelijk aan een persoonlijkheid van nog groter tonnage, Meester Verdussen, uit Utrecht. Deze belangrijke consulaire figuur schreef geschiedenis en maakte geschiedenis; in 1949 publiceerde hij het werk dat hij *Organum Architecturae Recentis* noemde; in 1952 wijdde hij, onder auspiciën van Prins Bernhard, zijn Huis met Deuren en Ramen in, zoals de hele Nederlandse Natie het liefderijk gedoopt had. Laten we zijn werkmethode-theorie samenvatten: Muur, raam, deur, vloer en dak vormen zonder de minste twijfel de basiselementen van de *habitat* van de moderne mens. Niemand kan deze wet ontlopen, zelfs de frivolste gravin in haar *boudoir* niet noch de boef die in zijn cel wacht op het daglicht waarbij hij het zich makkelijk kan maken op de elektrische stoel. De *petite histoire* fluistert ons in het oor, dat een suggestie van Zijne Koninklijke Hoogheid voldoende was om Verdussen nog twee elementen te doen toevoegen: Drempel en trap. Het gebouw dat deze normen treffend illustreert beslaat een rechthoekig terrein van zes meter breed bij iets minder dan achttien diep. Elk van de zes deuren

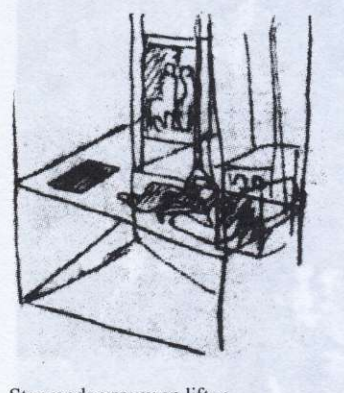
waaruit de gevel gelijkvloers bestaat geeft na negentig centimeter toegang tot een volgende deur en zo voort, tot aan de zeventiende en de achtermuur. Sobere zijwanden verdelen de zes parallelle systemen, die in totaal honderdtwee deuren hebben. Vanaf de open balkondeuren er tegenover kan de geleerde waarnemer zien, dat de eerste verdieping een overvloed van trappen van zes treden vertoont die zigzagsgewijs stijgen en dalen; dat de tweede verdieping uitsluitend uit ramen bestaat; de derde uit drempels, de vierde en laatste, uit vloeren en plafonds. Het bouwwerk is van glas, een eigenschap die het onderzoek vanuit belendende percelen beslist vereenvoudigt. Zo perfect is dit juweel, dat niemand het gewaagd heeft het te imiteren.

Grosso modo hebben we hier de morfologische ontwikkeling van de *inhabitablen* geschetst, deze dichte en verfrissende vlagen kunst die hun hoofd niet buigen voor het nietigste utilitarische juk: Niemand komt er binnen, niemand gaat er eens liggen, niemand gaat er op zijn hurken zitten; niemand kruipt er in de holten, niemand wuift vanaf het onbereikbare balkon, niemand zwaait er met een zakdoek, niemand springt er uit een raam. *Là tout n'est qu'ordre et beauté.*

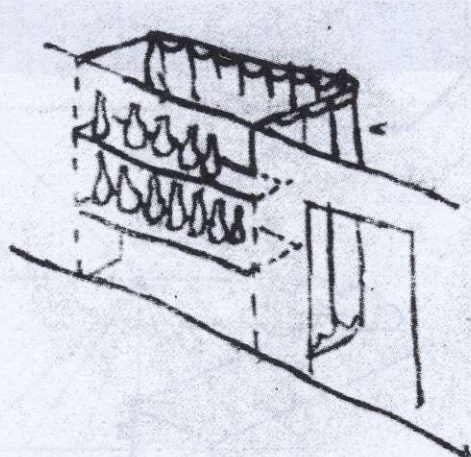
P.S. Toen de drukproeven van voorgaand panorama al gecorrigeerd waren, stelde een telegram ons ervan op de hoogte dat in Tasmanië een nieuwe loot ontsprongen is. Hotchkis de Estephano, die zich tot nu toe binnen de oevers van de meest orthodoxe stromingen van de onbewoonbare architectuur bewogen had, heeft een *J'accuse* de wereld ingeslingerd, dat er niet voor terugdeinst om de grond onder de voeten van de vroeger zo gevierde Verdussen op te blazen. Hij voert als argument aan dat muren, vloeren, plafonds, deuren, koekoeks, ramen, hoe onbruikbaar ook, achterhaalde en fossiele elementen zijn van een traditioneel functionalisme dat men probeert buiten te sluiten, maar dat door een achterdeur weer binnenkomt. Met veel tamtam kondigt hij een nieuwe *inhabitable* aan, die genoemde oude kost overboord heeft gegoooid zonder overigens uitsluitend in puur volume te vervallen. We wachten met onverflauwde belangstelling op de maquettes, blauwdrukken en foto's van deze allernieuwste uitdrukkingswijze.

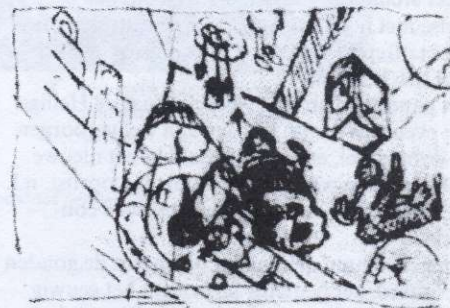
Deuren in een glazen gang

Stervende vrouw en liften

Geheime bar

Bootleggers - bezitters van een geheime bar